

Д.Є. Гуртовий
Київський національний
університет внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПЕРЕДУМОВА СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО СПЕЦІАЛІСТА ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У статті наголошується на необхідності формування навичок організаційної діяльності в курсантів вищих навчальних закладів МВС України. Здійснено ґрунтовний аналіз цілей, завдань, структури, сутності та специфіки організаційної діяльності спеціаліста органів внутрішніх справ.

В статье делается ударение на необходимости формирования навыков организаторской деятельности у курсантов высших учебных заведений МВД Украины. Осуществлен основательный анализ целей, заданий, структуры, сути и специфики организаторской деятельности специалиста органов внутренних дел.

The article touches upon the necessity of forming skills of the organizational activity of students of higher educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The author carries out a thorough analysis of aims, tasks, structure, essence and specific features of the organizational activity of the specialist of the bodies of internal affairs.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови незалежної України діяльність органів внутрішніх справ супроводжують фактори, які значно ускладнюють виконання завдань, висунутих перед ними суспільством. У зв'язку з цим, виникає необхідність пошуку нових підходів до підготовки спеціалістів, здатних ефективно проектувати й організовувати свою професійну діяльність. Перш за все, це стосується спеціалістів оперативних апаратів, чия праця у своєму підґрунті має проблемний характер, результативність якої залежить від рівня сформованих у такого фахівця організаційних умінь і навичок.

На жаль, для сьогоденної системи підготовки курсантів ВНЗ МВС характерний неконтрольований відтік висококваліфікованих спеціалістів, омолодження складу абітурієнтів ВНЗ МВС; низький рівень готовності педагогічного потенціалу освітніх закладів МВС до формування в курсантів соціальних і духовних цінностей, що лежать в основі організаційної діяльності; недостатнє поширення в системі вищої освіти МВС теоретичних і технологічних розробок формування досвіду організаційної діяльності в майбутніх спеціалістів.

З огляду на зазначене, проблема соціально-професійного становлення

майбутнього спеціаліста ОВС, зокрема формування в нього навичок і необхідного досвіду організаційної діяльності, наразі набуває надзвичайної актуальності.

Аналіз актуальних досліджень. Найбільш посилений інтерес до досліджуваної проблеми спостерігається на початку 60-х років. Питання управління й організації діяльності розроблялись у контексті таких наук, як філософія й кібернетика, праксеологія й психологія, соціологія й економіка. Необхідно зауважити, що саме в цей період відбувається активний розвиток вітчизняних шкіл організації й управління.

На особливу увагу заслуговують праці Л.В. Байбородової, Д.І. Фельдштейна, А.В. Черкасова, Б.З. Вольфова, О.В. Лішина, А.В. Мудрика, Є.П. Попова, М.І. Рожкова, Д.Б. Ельконіна, у яких здійснено системний аналіз процесу накопичення досвіду організаторських умінь індивідом на різних етапах його життєдіяльності. Науковцями доведено, що найбільш активно цей процес відбувається у період навчання, тобто на початкових етапах соціалізації. У дослідженнях А.В. Барабанщикова, І.В. Біочинського, Н.Т. Волкова, В.Я. Голікова, С.П. Желтобрюха, А.І. Каменева, А.М. Столяренка, Г.І. Шпака обґрунтовано нові підходи до професійної підготовки спеціаліста силових структур.

На думку А.М. Столяренка, ефективність професійної діяльності та підготовки спеціалістів ОВС (органів внутрішніх справ) залежать від таких умов:

- об'єктивні (психологічні характеристики об'єкта взаємодії, які впливають на ефективність вирішення оперативно-службових завдань);
- суб'єктивні (психологічні особливості суб'єкта діяльності);
- психологічна оперативна структура дій працівника та її динаміка у процесі досягнення цілей [12, 390].

Аналогічної точки зору у своїх дослідженнях дотримується також і І.В. Біочинський [5].

О.А. Козловська вважає, що організація й управління діяльністю оперативного апарату, слідчо-оперативної групи чи окремих підлеглих залежить від специфіки цілей, використаних методів, професіоналізму фахівців [9, 73].

Ми припускаємо, що одним із можливих варіантів вирішення проблеми підвищення результативності професійної діяльності спеціалістів ОВС є

необхідність формування у курсантів ВНЗ МВС у процесі навчання досвіду організаційної діяльності.

Деякі питання зазначеної проблеми розроблялись у дослідженнях О.В. Барабанщикова, М.І. Дяченко, М.М. Ісаєнка, Д.В. Іщенко, М.І. Дяченко, Л.Є. Мерзляка, І.Г. Радванського, О.Д. Сафіна, Ю.І. Сердюка, О.М. Тогочинського й інших. Цікаві підходи до розв'язання проблеми вдосконалення формування в курсантів військово-професійних умінь містяться у дисертаційних роботах О.П. Багас, В.О. Балашова, М.М. Дідика, С.В. Капітанець, В.Г. Кирилова, В.С. Кушніра, І.В. Платонова, І.П. Радомського, М.М. Тарнавського. З точки зору принципів керування проблему досліджував А.Г. Соколов, який визначив логічну сукупність функцій управління лише педагогічної системи „Планування, організація, координація, регулювання, контроль” [9].

Незважаючи на високий рівень уваги до окресленої проблеми, педагогічні аспекти формування досвіду організаційної діяльності в курсантів силових відомств, на наш погляд, вивчені недостатньо. Зокрема, більш ґрунтовного дослідження потребують цілі, завдання, структура, сутність і специфіка організаційної діяльності спеціаліста органів внутрішніх справ (ОВС), що і буде **метою статті**.

Виклад основного матеріалу. Якщо розглянути сутність організаційної діяльності спеціалістів ОВС з позиції системно-структурного підходу, можна виділити такі її аспекти: специфіка змісту, особливості психологічної та функціональної структури, технологія її здійснення, визначення її спрямованості.

Узагалі організаційну діяльність у широкому сенсі можна розуміти як діяльність держави, органів влади, комісій. У вузькому розумінні це робота однієї людини, яка організовує спільну діяльність групи осіб. Люди – найголовніша складова в організації, а їхня зацікавленість, почуття, практична діяльність щодо виконання загальних завдань є об'єктом уваги організатора.

Таким чином, із наведених характеристик стає зрозумілим, що організаційна діяльність є одним із видів управлінської діяльності. Різницю в змісті управлінської й організаційної діяльності можна отримати в результаті порівняльного аналізу їх функцій. Найбільш узагальненні принципи управління були виділені А. Файоном: розподіл праці; повноваження і відповідальність; дисципліна; спільне спрямування; підпорядкованість особистих інтересів

загальним; заохочення підлеглих; порядок; справедливість; ініціатива і корпоративний дух [11].

Організаційна й управлінська діяльності мають різний зміст, але в цілому вони доповнюють одна одну. Управлінська діяльність передбачає глибоке осмислення і точне формулювання мети діяльності, а організаторська – спрямована на вироблення оптимальних форм, у яких буде досягтися мета. Управління дає відповідь на запитання: хто і куди, навіщо і коли необхідно досягти чогось? Організаційна діяльність – що і як, за рахунок яких засобів і яким чином, скільки необхідно і який порядок здійснення?

Слід зазначити, що спеціаліст ОВС одночасно є і суб'єктом, і об'єктом управління, адже, з одного боку, він організовує реалізацію рішень вищого і безпосереднього керівника, з іншого – приймає самостійно рішення й організовує їх виконання. У цьому випадку в його професійній діяльності реалізується функція організації, яка виступає як активна, цілеспрямована діяльність, що здійснюється конкретним суб'єктом для досягнення поставленої мети.

У спеціаліста ОВС організаційна функція має два аспекти: організація виконання й організація управління. У першому випадку це діяльність щодо впровадження в життя управлінських рішень у межах функціонування визначеної і достатньо стабільної системи, а в другому – це діяльність щодо побудови й удосконалення структури визначеної системи. Вона включає як передачу й обмін інформацією, так і організацію дій інших осіб, які за своїми обов'язками повинні виконувати його вказівки. Організаційна діяльність потребує не лише здібностей щодо керування, але й здібностей щодо підпорядкування. Йдеться не тільки про старанність, а повинна бути творча ініціатива в межах отриманого завдання.

Організовувати діяльність означає „створити мережу організаційних відносин, які забезпечують, перш за все, цілісність керованої системи, доцільні стосунки, найбільш ефективне взаємовідношення її компонентів, найбільш доцільні відносини координації і субординації між ними” [2, 102]. Слід пам'ятати, що відносини не виникають самі по собі, а створюються, удосконалюються та набувають розвитку у процесі діяльності людей. Створення і підтримання їх на належному рівні є свідченням високого професіоналізму спеціаліста. Тому це положення повинно бути враховане у процесі професійної підготовки курсантів у період навчання у ВНЗ МВС.

Спеціалісту ОВС важливо також знати специфіку організаційної діяльності у групі, адже разом зі структурою формальних відносин будь-яка система, у тому числі й ОВС, мають структуру неформальних міжособистих взаємовідносин, яка залежить від різних об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Організуючи діяльність, потрібно пам'ятати, що особистість пов'язана із суспільством, яке складається з безлічі груп, колективів, інших особистостей, які мають суттєвий вплив на людей. Тому, створюючи систему організаційних відносин, спеціаліст ОВС повинен виявляти і враховувати існуючі та можливі міжособистісні зв'язки і відносини людей. Важливо розуміти, що група – це складний макро- і мікросвіт відносин, побудованих як на партнерських, так і на особистісних дружніх або конфліктних відносинах, як на симпатії, так і на антипатії.

Спеціаліст ОВС, взаємодіючи з особами, які входять у систему його професійної діяльності, повинен ураховувати такі характеристики:

- взаємовідносини між окремими сторонами-учасниками будуються на основі субординації та підпорядкування, що регламентовано певними відомчими нормативними актами;
- усі учасники процесу правового регулювання наділені процесуальними правами й обов'язками;
- кожна зі сторін займає і активно відстоює свої інтереси і позиції у процесі регулювання правовідносин;
- окремі сторони прагнуть уникнути процесу регуляції цих правовідносин (підозрювані, обвинувачувані);
- наявність у правовідносинах протиборства і конкуренції.

Важливим у структурі організаційної діяльності є те, що доводиться взаємодіяти з людьми різних вікових груп, що також спричиняє певні труднощі.

Таким чином, сутність організаційної діяльності спеціаліста ОВС полягає у приведенні елементів професійної діяльності й існуючих між ними зв'язків і взаємовідносин в найбільш оптимальне становище, яке буде забезпечувати ефективне досягнення професійно важливих цілей.

У стислому вигляді мету організаційної діяльності ОВС можна сформулювати так: визначення і практична реалізація передумов і умов оптимального функціонування, досягнення професійних завдань у кожному конкретному випадку службової діяльності.

Вважаємо, що організаційна діяльність спеціаліста спрямована на:

- урегулювання відносин як між організатором, так і тими, кого організовують;
- розподіл функцій спільної діяльності;
- виконання цілей професійної діяльності.

Професійна діяльність спеціалістів ОВС включає в себе процеси пошуку, виявлення і розкриття злочинів, розшуку злочинців, попередження здійснення правопорушень і безліч інших, не менш важливих завдань, реалізація яких можлива лише за відповідним організаційним здійсненням як індивідуальної, так і колективної роботи. Більшість службових завдань є складними і багатоплановими видами діяльності, у які включено різні відомчі та громадські організації, служби й окремі громадяни. Багато суб'єктів, які беруть участь у діяльності щодо розв'язання завдань боротьби зі злочинністю, роблять необхідним існування обов'язкового рівня управління й організації їх спільних дій. Тому наявність організаторських і управлінських навичок у комплексі професійних умінь є важливим аспектом професійної діяльності спеціаліста ОВС.

Безумовно, здійснення організаційної діяльності полегшується існуванням чіткої ієрархічної структури взаємодіючих служб, підрозділів системи ОВС з регламентацією функцій прав і обов'язків. Кожна служба має ієрархію посадових рівнів із закріпленими взаємними правами й обов'язками. Аналогічним чином здійснюється організація в органах і колективах, з якими оперативні працівники здійснюють зовнішню взаємодію щодо реалізації завдань боротьби зі злочинністю: органи суду, прокуратури, адміністрація окремих підприємств і установ, різні громадські організації тощо.

Визначальним моментом організаційної діяльності спеціаліста ОВС є те, що висунуті цілі та завдання його професійної діяльності необхідно досягати через регуляцію систем „людина – людина” та „людина – право”. Тож головною вимогою до спеціаліста-організатора є знання і розуміння як психології людей, так і правових норм.

Висновки. Проведений аналіз особливостей професійної діяльності спеціаліста ОВС засвідчує, що оволодіння навичками організаційної діяльності є запорукою успішного вирішення широкого кола завдань, які стоять перед таким фахівцем. У зв'язку з цим, перспективним напрямом подальшого дослідження вважаємо удосконалення існуючих і пошук нових технологій формування досвіду організаційної діяльності у курсантів ВНЗ МВС у процесі навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросюк В.Г. Психологія і педагогіка в діяльності співробітників органів внутрішніх справ. – К.: 1990. – 76 с.
2. Афанасьев В.Г. Человек в управлении обществом. – М.: Политиздат, 1997. – 102 с.
3. Бандурка А.М. Психология управления / С.П. Бочарова, В.В. Землянская – Харьков: 1998. – 464 с.
4. Барабанщиков А.В. Педагогика высшей военной школы / В.Г. Звягинцев – М.: ВПА, 1985. – 185 с.
5. Биочинский И.В. Организационно-педагогические основы подготовки офицерских кадров высших училищ Сухопутных войск: Дис. ... канд. педагог. наук. – Казань, 1987. – 190 с.
6. Буюева Л.Н. Человек: Деятельность и общение. – М., 1978. – С. 64.
7. Военная педагогика и психология / Под ред. А.В. Барабанщикова. – М.: Воениздат, 1986. – 240 с.
8. Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий // Исследования мышления в советской психологии. – М., 1966. – 110 с.
9. Козловская Е.А. Психолого-педагогические основы профессиональной подготовки инспектора дорожно-патрульной службы госавтоинспекции. – М.: 1994. – 70 с.
10. Кокурин Г.А. Организаторские основы деятельности следственно-оперативных групп: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 1993.
11. Мангутов И.С. Организатор и организаторская деятельность / Л.И. Уманский – Л.: ЛГУ, 1975. – 312 с.
12. Столяренко А.М. Юридическая педагогика. – М.: ЭКМОС, 2000. – 496 с.

УДК 612.821

О.І. Іванова, Л.М. Басанець
 Сумський державний
 педагогічний університет

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

У статті подано результати дослідження показників розумової працездатності у студентів-першокурсників на початковому етапі їх адаптації до навчальних навантажень в умовах сучасного освітнього закладу. Необхідність обробки великого обсягу інформації у процесі навчання істотно змінює характер розумової діяльності: значне підвищення швидкості розумової роботи негативно впливає на її якість. Обговорюються можливі шляхи оптимізації навчальної діяльності студентів.

В статті представлені результати дослідження показателів умовної трудоспособності у студентів-першокурсників на початковому етапі їх адаптації до навчальних навантажень в умовах сучасного освітнього закладу. Необхідність обробки великого обсягу інформації у процесі навчання істотно змінює характер розумової діяльності: значне підвищення швидкості розумової роботи негативно впливає на її якість. Обговорюються можливі шляхи оптимізації навчальної діяльності студентів.

The article presents the results of research of indexes of the first-year students' mental capacity on the initial stage of their adaptation to the educational loadings in the conditions of a modern educational establishment. The necessity of analyzing a large amount of information in the process of studying substantially changes the character of intellectual work. The considerable